

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 Oslo

DERES REF.:

VÅR REF.: 22/10095-4

ÅS, 28.04.2023

Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet

Viser til invitasjon til å sende inn innspill til ny dyrevelferdsmelding, publisert på LMDs nettsider 31.03.2023.

Veterinærinstituttet vil først henvise til vårt innspill til stortingsmeldingen om dyrevelferd datert 31.08.2022. Vi finner det uheldig at fristen for innspill er *kun* 30 dager (inkl. påsken). Etter samtale med prosjektleder Torild Jacobsen har vi imidlertid blitt forsikret om at våre dyrevelferdsforskere vil bli trukket inn sterkere senere i prosessen.

Under følger Veterinærinstituttets innspill på beskrivelse av status for **fysisk helse**. [Dyrehelserapporten](#) inneholder også utfyllende informasjon om husdyrartenes populasjonsstørrelser, driftsopplegg og dyrevelferd. Veterinærinstituttet inkludert forskningsgruppe for dyrevelferd, bestående av fire veterinærer og to etologer, bistår gjerne med utfyllende info i den videre utarbeidelsen av stortingsmeldingen. Det er dessuten avtalt at NMBU i samarbeid med Veterinærinstituttet, arrangerer et dyrevelferdsseminar for departementet.

Innledning

Sykdom virker negativt inn på dyrenes velferd og påvirker husdyrnæringens og dyreeiernes økonomi og omdømme. Syke dyr medfører i tillegg økte og unødige klimagassutslipp og kan påvirke miljøet negativt på andre måter. Lav forekomst av sykdommer er derfor av stor verdi. Det å oppnå - og beholde - en god dyrehelsesituasjon som den vi har i Norge, krever god samhandling mellom myndigheter, husdyrnæringene og forsknings- og forvaltningsstøtteinstitusjoner.

I internasjonal sammenheng er norsk dyrehelse i verdenstoppen, med fravær av mange alvorlige smittsomme sykdommer. Dette bekreftes i oversikter fra Verdens dyrehelseorganisasjon (WOAH) og Den europeiske myndighet for næringsmiddeltrygghet (EFSA).

Den gode dyrehelsen i Norge bekreftes også gjennom et lavt antibiotikaforbruk og lave nivåer av antibiotikaresistens. For ytterligere informasjon om antibiotikaforbruk og antibiotikaresistens - se Veterinærinstituttets nettsider og de årlige NORM/NORM-VET rapportene.

2022 var et år med flere rapporterte mistanker om listeførte sykdommer enn vi har sett de senere årene. Heldigvis ble mange av mistankene avkreftet, men storfetuberkulose ble igjen påvist hos storfe i Norge - for første gang siden midten av 1980-tallet, og Liste 1-sykdommene høypatogen aviær influensa og Newcastle-syke ble påvist hos kommersielt fjørfe.

Den gode dyrehelsen er et resultat av et målrettet arbeid gjennom mange år. I tillegg drar Norge nytte av geografiske forhold samt god avstand mellom besetninger, i alle fall i mange områder. Det daglige arbeidet med smittevern og biosikkerhet hos alle som driver med dyr er en svært viktig forutsetning for å opprettholde god sykdomsstatus. Globalisering og klimaendringer gjør at en slik status ikke kan tas for gitt, så kontinuerlig oppmerksomhet og årvåkenhet er grunnleggende for å hindre sykdommer i å etablere og spre seg.

Oppdatert info om dyrehelsen inkludert data om de forskjellige dyrepopulasjonene i Norge finnes i den årlige [Dyrehelserapporten](#), samt på Veterinærinstituttets hjemmeside www.vetinst.no

Storfe

Helsesituasjonen hos storfe i Norge er generelt god, noe som blant annet skyldes et langvarig, målrettet arbeid av næringen, veterinærer og myndigheter. Det finnes en rekke alvorlige smittsomme storfesykdommer i verden som aldri har blitt påvist i Norge. Noen smittsomme sykdommer som tidligere var et problem, er utryddet i Norge, mens andre påvises kun sporadisk.

Selv om alvorlige, smittsomme sykdommer er sjeldne hos storfe i Norge, er det andre sykdommer som kan ha stor betydning i den enkelte besetning. Data fra [Årsrapport fra Helsekortordningen 2022](#) (en del av Statistikkksamling fra Ku- og Geitekontrollen 2022) viser at de vanligste infeksjonssykdommene hos storfe er mastitt (jurbetennelse), luftveisinfeksjoner og mage-tarm-infeksjoner. Blant andre sykdommer er det reproduksjonsproblemer, melkefeber og ulike klauvlidelser som er de hyppigst forekommende. Klauv- og leddsykdommer og kalvesykdommer viser en økende forekomst i forhold til 2021.

Den gode helsesituasjonen hos norsk storfe er ingen selvfølge. Som for alle produksjonsdyr er smittevern på gården viktig for å forhindre introduksjon av smittsomme sykdommer hos storfe.

Forflytning av dyr øker sannsynligheten for å spre ulike dyresykdommer. For å være i stand til å spore smitteveier, og for å kunne beskytte mennesker og dyr mot sykdommer, er alle storfe merket med et unikt individnummer.

Det importeres lite storfe til Norge. Tall fra SSB og KOORIMP viser at det ikke ble importert noe storfe i 2022. Det ble tatt inn ca. 65 000 doser oksesæd og 109 storfeembryo til landet. Det er i hovedsak Geno som importerer avlsmaterialet for storfe.

Vaksinering for å forebygge infeksjonssykdommer hos norske storfe gjøres i begrenset omfang. I 2022 var det flest vaksinasjoner mot ringorm (*T. verrucosum*) ([Årsrapport fra Helsekortordningen 2022](#)). Antall ringormvaksinasjoner er redusert i forhold til 2021. For øvrig vaksineres det mot luftveisinfeksjoner (BRSV) og miltbrannsemfysem. Antall vaksinasjoner mot miltbrannsemfysem har økt i 2022, sannsynligvis som en følge av en økning i antall utbrudd av sykdommen.

Les mer om helsen til storfe i [Dyrehelserapporten](#) for 2022 samt [temasider](#) for storfe.

Svin

Helsetilstanden til svin i Norge er svært god i europeisk og global sammenheng. Norge er fritt for flere tapsbringende og alvorlige sykdommer som er utbredt i de fleste andre land. Dette er ingen selvfølge,

og skyldes flere faktorer. Næringens organisering i en avl- og helsepyramide, i kombinasjon med ubetydelig import av levende svin til den kommersielle svinepopulasjonen, har vært og er fortsatt viktig. I tillegg er langvarig og systematisk samarbeid mellom svinenæringen, myndighetene og forskningsmiljøene sentralt for å opprettholde og forbedre den gode helsestatusen.

Smittevern og systematisk sykdomsforebyggende arbeid har stor betydning for den gode helsesituasjonen i norsk svinehold. Siste import av levende svin var i 2017 (12 ullgriser fra Østerrike som oppfylte offentlige krav og husdyrnæringens tilleggskrav ved import). I 2022 ble det importert ca. 1090 doser fersk rånesæd fra Sverige, Nederland og Canada til utvalgte avlsbesetninger ([KOORIMP årsmeldinger](#)).

Fordi den innenlandske handelen med levende svin er organisert slik at livdyrflyten går nedover i alvspyramiden, har det vært mulig å systematisk bekjempe smittestoffer. For eksempel ble *Mycoplasma hyopneumoniae* (smittestoffet som forårsaker smittsom grisehoste, se også «Mulig trussel») utryddet fra den norske svinepopulasjonen i 2009 etter lengre tids systematisk arbeid ([Gulliksen et al.](#)). Det finnes også en parallell avlspyramide med besetninger som er spesifikt patogenfrie (SPF). For SPF-besetningene stilles det ytterligere krav om helseovervåking, og de skal ha dokumentert frihet for blant annet *Actinobacillus pleuropneumoniae*, *Brachyspira hyodysenteriae* og toksinproduserende *Pasteurella multocida*. I 2021 ble det for første gang etablert en SPF-purkering, som har opprettholdt sin SPF-status også i 2022.

I svineproduksjonen, som i alle husdyrproduksjoner, er smittevern på gården viktig for å forhindre introduksjon av smittsomme sykdommer. På besetningsnivå er rutiner knyttet til innkjøp av dyr, adgangskontroll, bruk av smittesluser, rutiner for vask og desinfeksjon mellom innsett på avdeling- eller besetningsnivå og helsedeklarasjoner ([Helsegris](#)) viktige elementer.

Profylaktisk vaksinerings mot infeksjonssykdommer er utbredt hos svin i Norge. Avlspurker anbefales vaksinert mot svineparvovirus, rødsjukebakterien (*Erysipelothrix rhusiopathiae*) og spedgrisdiare grunnet infeksjon med *E. coli*. Vaksinasjon mot svinecircovirus (PCV2) anbefales i foredlingsbesetninger, nystartede besetninger og andre besetninger med høy andel ungpurker for å forebygge reproduksjonsproblemer. I tillegg er det en rekke registrerte vaksiner som kan brukes i besetninger der det vurderes som aktuelt. Dette gjelder blant annet vaksiner for å forebygge [ødemsjuke](#) (forårsaket av *E. coli*), [transportsyke](#) (forårsaket av *Glaesserella parasuis*), [adenomatose](#) (forårsaket av *Lawsonia intracellularis*) og sykdom forårsaket av [PCV2](#).

Les mer om helsen til svin i [Dyrehelserapporten](#) for 2022 samt [temasider](#) for gris.

Sau

Selv om de alvorlige, smittsomme sykdommene sjelden ses hos sau i Norge, forekommer det andre sykdommer som kan ha stor betydning i den enkelte besetning og for det enkelte dyrs velferd. De vanligst rapporterte sykdomsproblemene er mastitt (jurbetennelse), børbetennelse, parasittsykdommer og luftveisinfeksjoner. Hos lam er det også problemer med leddsykdommer og [sjodogg](#).

Den gode helsesituasjonen hos norske sauer er ingen selvfølge. Som for alle produksjonsdyr er smittevern på gården viktig for å forhindre introduksjon av smittsomme sykdommer. Grunnleggende smittebeskyttelsestiltak, som smittesluse, håndvask og gode smittevernrutiner, mangler imidlertid i flere norske småfehold.

Det norske dyrehelseregelverket setter strenge grenser for kontakt mellom småfe i ulike deler av landet. Det er forbudt å flytte hunddyr av sau mellom besetninger og å flytte hanndyr ut av fire definerte småferegioner. Ved flytting av hanndyr over fylkesgrense innen region, kreves veterinærattest og testing for antistoffer mot [lentivirus](#). Dette er viktige tiltak for småfe for å hindre spredning av alvorlige smittsomme sykdommer som har svært lang inkubasjonstid og er vanskelig å avdekke.

Livdyrflyt i en sauebesetning skal holdes løpende oppdatert i en [dyreholdjournal](#) og meldes til Mattilsynet via Altinn. Ved utbrudd av smittsom sykdom er det viktig at data om livdyrhandel og dyreforflytninger er oppdaterte, ellers vil smittesporingen være utfordrende og tidkrevende, og det er fare for at smittekontakter glemmes.

Vaksinering av sau mot klostridieinfeksjoner og bakterier som gir luftveisinfeksjon er vanlig i Norge.

Det importeres et fåtall sau til Norge enkelte år. Det ble ikke importert sau til Norge i 2022. Forrige import var i 2021 (89 dyr, [KOORIMP](#)).

I beitesesongen er de viktigste [tapsårsakene](#) rovdyr, giftige planter og cyanobakterier i vannansamlinger på utmarksbeiter, flåttbårne sykdommer (sjodogg), fluelarveangrep, ulike sykdommer og ulykker. Tap på beite og rovdyrkonflikten bør behandles spesielt i den nye stortingsmeldingen om dyrevelferd.

Les mer om helsen til sau i [Dyrehelserapporten](#) for 2022 samt [temasidene](#) for sau.

Geit

Selv om de alvorlige, smittsomme sykdommene er sjeldne hos geit i Norge, forekommer det andre sykdommer som kan ha stor betydning i den enkelte besetning. De vanligst rapporterte sykdomsproblemene er mastitt (jurbetennelse), børbetennelse, parasittsykdommer og luftveisinfeksjoner.

Den gode helsesituasjonen hos norske geiter er ingen selvfølge. Som for alle produksjonsdyr er smittevern på gården viktig for å forhindre introduksjon av smittsomme sykdommer. Det er forbudt å flytte hunndyr av geit mellom besetninger og å flytte hanndyr ut av fire definerte småferegioner. Ved flytting av hanndyr mellom besetninger, kreves veterinærattest og testing for antistoffer mot lentivirus og i noen tilfeller paratuberkulose. Dette er viktige tiltak for småfe for å hindre spredning av alvorlige smittsomme sykdommer som har svært lang inkubasjonstid og er vanskelige å avdekke.

Som følge av prosjektet «Friskere geiter», som ble avsluttet i 2014, er helsetilstanden hos norsk melkegeit nå vesentlig forbedret. Forekomsten av både [caprin artritt / encefalitt \(CAE\)](#), [paratuberkulose](#) og [byllesjuka](#) har blitt vesentlig redusert som følge av sanering for sykdommene. Se nærmere omtale i [Dyrehelserapporten 2019](#) og [Dyrehelserapporten 2020](#).

I Geitekontrollen er dyrene i melkegeitbesetninger registrert med et unikt dyrenummer. I Norge har all informasjon om dyr fra fødsel til slakt blitt samlet siden 1972. Det omfatter blant annet stamtavle, produksjon, melkeytelse, melke kvalitet og helse. Registeret sporer hvilke fjøs geita bor i, og gir god oversikt i arbeidet med å bekjempe sykdommer. For ammegeitbesetninger finnes ikke tilsvarende oversikt, men alle småfehold skal være registrert med dyreholdsidentitet i småferegisteret. Det er en utfordring at ikke alle dyreeiere er kjent med dette regelverket.

Det importeres sjelden geit til Norge. I 2022 ble det ikke importert geiter til Norge. Det ble importert én geit i 2021, til en dyrepark. Forrige import av geit var i 2008 (46 dyr, [KOORIMP](#)).

Vaksinering mot klostridieinfeksjoner er vanlig hos geit i Norge.

Les mer om helsen til geit i [Dyrehelserapporten](#) for 2022 samt [temasidene](#) for geit.

Høns eggproduksjon, slaktekylling og kalkun

Helsetilstanden til fjørfe i Norge er god både i europeisk og global sammenheng. Alvorlige meldepliktige agens og sykdommer påvises sjelden i kommersielle fjørfehold. I 2022 ble det påvist Newcastle-syke (eng. Newcastle disease) i en verpehønsbesetning i Norge, og det var utbrudd av høypatogen aviær influensa i to kommersielle fjørfebesetninger.

Andre aktuelle helsemessige utfordringer i norsk fjørfeproduksjon er infeksiøs bursasyke (Gumboro) hos slaktekylling og kråsbetennelse hos kalkun. Koksidiøse, nekrotiserende enteritt og colibacillose var også blant de mest stilte diagnosene i kommersielle fjørfebesetninger i Norge (kilde: Animalia/HelseFjørfe).

Det eksisterer egne forskriftsfestede dyrevelferdsprogrammer for [slaktekylling](#), [kalkun](#), [verpehøns](#) og [avlssdyr i slaktekylling- og kalkunproduksjon](#) som næringen selv har tatt initiativ til. Hovedformålet med dyrevelferdsprogrammene er å sørge for bedre kontroll og dokumentasjon av dyrevelferd hos fjørfe gjennom krav om blant annet helseovervåkingsbesøk, registrering av helsedata og kompetansekurs for produsenter.

Godt smittevern er den viktigste enkeltfaktoren for sykdomsforebygging hos fjørfe. Dette omfatter alle ledd i produksjonsskjeden, fra avlssdyr via rugeri til produksjonsdyr i den enkelte besetning. Viktige tiltak er smitteluse for persontrafikk inn til dyrerommet, gode smittevernrutiner ved dyre-, fôr- og utstyrstransport, samt kontroll med insekter, smågnagere og viltlevende fugler.

I tillegg er det viktig at «alt inn/alt ut-prinsippet» praktiseres, og at vask, desinfeksjon og tomtid mellom innsett blir gjennomført i tråd med anbefalte prosedyrer.

Vedtak om fri import av avlssdyr til alle fjørfeproduksjoner trådte i kraft 1. juli 1994. Dette førte raskt til en avvikling av det norske avlssprogrammet på fjørfe, og i dag importeres alle avlssdyr fra utlandet. Moderne fjørfeavl er ressurskrevende, noe som har ført til en organisering i pyramideform. På toppen av pyramiden er et fåtall avlsselskaper som eier de rene avlslinjene. Mellomleddet i pyramiden er formeringsleddet med besteforeldre- og foreldredyr, og i bunnen av pyramiden er bruksdyrene.

I Norge importeres avlssdyr som rugeegg eller daggamle kyllinger. I konsumeggproduksjon importeres daggamle besteforeldredyr. I kjøttproduksjon importeres foreldredyr av slaktekylling i hovedsak som rugeegg, og i noen få tilfeller som daggamle kyllinger. Foreldredyr av kalkun, ender og gjess importeres som daggamle kyllinger. Importerte dyr oppstalles i karantene der dyrene og deres helsestatus overvåkes for å redusere sannsynligheten for introduksjon av smittsomme sykdommer.

Dyrene som importeres skal kun være vaksinert mot sykdommer som det er tillatt å vaksinere mot i Norge. Import av bruksdyr-generasjonen skal så langt som mulig unngås og slik import må søkes om til næringens [Kontrollutvalg for import av fjørfe](#) (KIF). KIF består av representanter for importørene og varemottakerne. Et arbeidsutvalg ledet av Animalia behandler skriftlige søknader om kommersielle importerte med faglig støtte fra Veterinærinstituttet. Tilleggskravene er en frivillig ordning som regulerer forhold om smitteforebyggende tiltak ved import av levende dyr. Dersom importørene ikke oppfyller angitte krav kan organisasjonene, gjennom varemottakerne, reagere med tiltak selv om importene oppfyller norske lover og forskrifter.

Forebyggende vaksinering for kontroll av infeksjonssykdommer hos fjørfe i Norge er begrenset til høns (konsumegg- og slaktekyllinglinjer). Foreldregenerasjonen til konsumegg høns og slaktekylling blir vaksinert mot Mareks sykdom (smittsom hønselammelse) forårsaket av Marek's disease virus (MDV), blåvingesyke (infeksiøs kyllinganemi) forårsaket av chicken anemia virus (CAV) og aviær encephalomyelitt (smittsom hjerne- og ryggmargsbetennelse) forårsaket av avian encephalomyelitt virus (AEV). Konsumegg høns vaksineres rutinemessig mot Mareks sykdom, og en stor andel konsumegg høns vaksineres også mot aviær encephalomyelitt. I tillegg vaksineres alle kategorier av høns rutinemessig mot koksidiøse som forårsakes av *Eimeria* spp. Ved behov vaksineres det mot Gumboro (infeksiøs bursasyke) forårsaket av infectious bursal disease virus (IBDV) og rødsjuka forårsaket

av bakterien *Erysipelothrix rhusiopathiae*.

Les mer om helsen til fjørfe i [Dyrehelserapporten](#) for 2022 samt [temasider](#) for fjørfe.

And og gås

I alle typer fjørfehold kan sykdommer og andre helserelaterte utfordringer ha stor innvirkning på dyrevelferden. Data fra levendedyrkontroll og kassasjonsårsaker fra Mattilsynets kjøttkontroll på slakteriene gir en viss innsikt i helsestatus hos ender og gjess som oppdrettes for kjøttproduksjon.

Erfaringer fra levendedyrkontrollen er at gjess gjennomgående ser fine ut, har rolig atferd og har en tett og ren fjærdrakt. Ender oppleves som mer fryktsomme, de er ofte mer «lurvet» i fjærdrakten og øyeproblemer forekommer. Øyeproblemene varierer fra lett øyeflod til purulent infeksjon, og det kan være eksudat fra neseborene.

Kassasjon skjer på grunnlag av funn ved slakting. Utviklingen i andel kasserte dyr gir dermed et godt bilde på utviklingen i den totale helsesituasjonen i populasjonen, og frekvensen av kassasjonsårsaker knyttet til patologiske forandringer gir et innblikk i hva som er de mest sentrale helseutfordringene. Sykdommer som forårsaker kassasjon er som oftest sykdom som har utviklet seg over en viss tid, og på den måten kan ha hatt negativ innvirkning på dyrehelsen og -velferden over lengre tidsperioder.

Ender og gjess kan rammes av en rekke sykdommer forårsaket av infeksjose agens.

[Aviær influensa](#), colibacillose, [salmonellose](#), aviær pasteurellose, mycoplasmoser og [aspergillose](#) er noen eksempler. De viktigste enkeltfaktorene for å forebygge infeksjonssykdom hos fjørfe er smittevern og hygiene.

Noen agens kommer fra ytre miljøfaktorer (villfugl, fôr, vann, jord m.m.), mens andre er en del av den naturlige mikrobiotaen hos dyrene. For å forhindre introduksjon av patogene organismer fra det ytre miljø er god biosikkerhet nødvendig. En velfungerende smittesluse, smittevernrutiner som etterleves og andre forhold som sikrer at dyrene beskyttes mot smitte kan forebygge infeksjonssykdom. For å forhindre oppvekst av opportunistiske organismer som er naturlig tilstede i dyrene og deres miljø, men som kan gi infeksjoner dersom balansen i den normale mikrobiotaen forstyrres eller immunforsvaret svekkes, må god hygiene og rutiner for stell av dyrene praktiseres. Grundig rengjøring og desinfeksjon mellom innsett og hyppig tilsyn med flokken for å fange opp eventuelle avvik tidligst mulig, er viktig.

Stress gir redusert motstandsdyktighet overfor infeksjoner. Mottakelighet for sykdom er knyttet til blant annet levemiljø, hus, management, ventilasjon og ernæring.

Tilgang til vann er viktig for kroppspleien hos vannfugler. Ved tilgang til vaskevann/badevann innendørs er det imidlertid svært viktig å implementere tiltak som sikrer opprettholdelse av god hygienisk vannkvalitet. Infeksjose agens kan smitte svært effektivt gjennom bruk av felles vannkilder. Badevann bør plasseres på et område med drenerende gulv. Vannsløp kan føre til bløtt strø og redusert strøkvalitet, noe som igjen kan påvirke vekstvilkår for visse mikroorganismer og ha betydning for fothelse.

Hvis ender og gjess holdes ute og med tilgang til badevann vil de være utsatt for smitte fra villfugler som tiltrekkes av vannkilder eller fôrrester. Tak eller netting over uteområdet vil redusere denne risikoen. Ved utbrudd av smittsom fuglesykdom i et område vil det som regel innføres portforbud med krav om at fuglene holdes innendørs.

Les mer i rapporten om «*Hold av ender, gjess og vaktler: Naturlige behov og andre forhold av betydning for dyrevelferden*» fra 2023 på Veterinærinstituttets [hjemmeside](#).

Med vennlig hilsen

Merete Hofshagen
Avd. direktør (sign.)

Knut Madslie
Seksjonsleder (sign.)